

Beyaz Ülkenin Çocukları

Eskimolar

"Derler ki ruhlar bir gece gökgürültüleri çıkartarak birbirleriyle kavga ettiler. Kavga sırasında fener devrildi ve şimşek çaktı. İşte bu yüzden gökgürültüsü ve şimşek hep birlikte... O gece şimşek buzdan kabuğu büyük bir gümbürtüyle yarı ve ses, karanlık gibi siyah kargayı şekillendirdi. Ama karga tek başına sıkıldı, sıkıntısını yenmek için çamurdan küçük adamlar yaptı. Adamlar da sıkıldı; çünkü bağırarak kimse yoktu ortalarında. Onlar da bu kez buzdan küçük kadınlar yaptı. Adamlar ve

kadınlar büyüdüler, çabuk acıktılar. Karga olmazsa öleceklerini düşünmediler. Onu öldürüp tüyleriyle birlikte yediler. O günden sonra gökyüzü akan yıldızlardan gözyaşı döktü. Ölülerin kanı kar olup kapladı her yanı. Her insanın bir ruhu oldu, kendine benzeyen ama daha küçük ve bir de adı, daha da küçük... Öldüğü zaman üç cennetten birine gider: hava, toprak ya da deniz. Yalnızca adı kalır geride , yalnız ve üzgün, ta ki yeni bir sahip buluncaya değin. İşte bu yüzden biz ölenlerin adını yeni doğanlara veririz..."

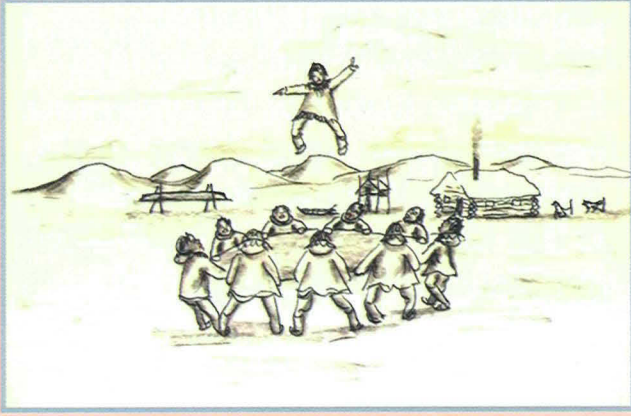
Bu, kuzeyin çetin topraklarında yaşayan Eskimoların yaşamına yönelik bir söylence. Ama siz siz olun, onlara sakın Eskimo demeyin. Çünkü Eskimolar kendilerine genellikle Eskimo değil, *Inuit* derler. *Inuit* adı, daha çok Kanada Eskimolarının ana dilleri olan *Inuktitut* dilinden gelen bir sözcüktür; "insanlar" anlamına gelir. Eskimo adıyla onlara sonradan verilmiştir. Anlamı da "çiğ et yiyenler" demektir. Bu nedenle Eskimo kelimesi doğruları pek yansıtmaz. Geçmişte yiyeceklerini pişirmek için her zaman yakacak malzeme bulamamışlardı belki; ama günümüzde Eskimolar artık yemeklerini çiğ yeme alışkanlıklarını bırakmışlardır.

Peki ama kimdir Eskimolar? Asya'yla Amerika bir kara parçasıyla birbirine bağlıyken, son buzul çağının bitimine doğru, günümüzden yaklaşık on iki bin yıl önce, Sibirya'dan Alaska'ya geçen avcılar zaman içinde farklı özellikler geliştirmişler ancak yine de ortak kültürlerini sürdürmüşlerdir. Anavatanları Asya olan Eskimolar, tarih içinde buradan yavaş yavaş göç etmişler, Bering Boğaz'ından geçerek binlerce yıl önce Amerika'nın ilk halklarını oluşturmuşlardır. Günümüzdeyse Asya kıtasında, Sibirya'nın

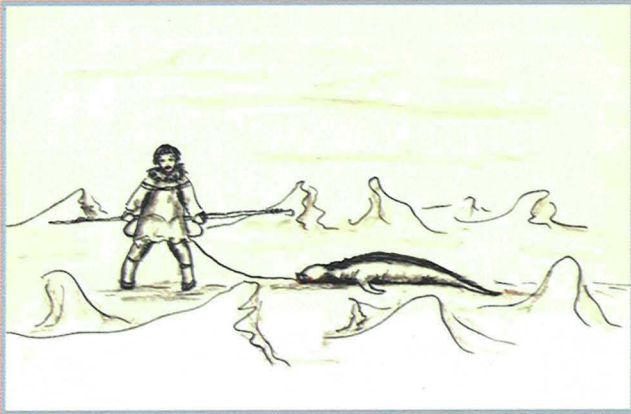
kuzeydoğusunda az sayıda Eskimo yaşamlarını sürdürür. Çoğunluğu Grönland kıyılarında, Alaska'da, Rusya'nın kuzeyinde, Kanada'da Hudson Körfezi ve Labrador kıyılarında yaşıyorlar. Eskimolar 6 ile 9 ay arası süren uzun kış sırasında değişmeyen bir ortamdan yararlanmak zorundadır. Öyle ki sıcaklık -40 dereceye kadar düşebilir ve genellikle -6, -7 dereceden yukarı çıkmaz. Hiçbir tarım olanağı yoktur. Doğal olarak Eskimolar eskiden beri avcılık ve balıkçılıkla geçinirler.

Eskimo halkı dünyanın en kuzeyinde dört bin yıldan beri kışları uzun karanlık ve soğuk, ancak yazları aydınlık bir bölgenin ağaçsız ve kıyı bölümlerinde yaşar. Kuzey kutbunun ilk sakinleri olan Eskimolar, bu geniş toprakları bir tür manevi bağla, saygıyla bağlandıkları hayvanlarla paylaşarak yaşadılar. Bu geleneğin mirasçıları olarak geçimlerini hâlâ büyük ölçüde kara ve deniz hayvanlarından sağlayan ve sayıları birkaç yüz bin kişiyi geçmeyen bir halktır günümüzde Eskimolar. 20. yüzyılın ikinci yarısına değin geçmişlerindeki yaşama tarzından farksız bir yaşam sürdürdüler. Bu tarihten sonraysa değişen dünya koşulları içinde yerlerini almak zorunda kaldılar.

Fok ve mors temel geçim kaynaklarıdır. Foklar yalnızca Eskimoların ve onların köpeklerinin yiyecek gereksinimini karşılamaz; bunların yanı sıra giyim eşyası, çadırlar ve tekneler için deri gereksinimini de karşılar. Ayrıca lambalarda yakmak için yağından, zıpkınların ucunda ya da alet yapımında kullanmak üzere de dişlerinden yararlanılır. Fok avlamak için basit bir yöntem kullanılır: Kışın Eskimolar donmuş su yüzeyinde delikler açarlar. Buzun altında yüzen foklar, soluk almaya bu deliklere gelir. O zaman avcılar zıpkınlarını fırlatır. Yazın kıyılarda güneşte ısınan ve sürünerek dolaşan fokların yakalanmaları daha kolay olur.

Özellikle kışları bir arada yaşamak için yeterli yiyecek bulunmazdı eskiden. Herkesi

doyurmaya yeterli yiyeceğin olmaması kışın köylerin dağılıp gelecek yazı kadar herkesin kendi başının çaresine baktığı bir yaşam biçimi doğurmuştu. Yılın her günü karların altında olan toprak tarıma elverişli değildi. Bunun için de yerleşik bir hayata geçememişti Eskimolar; bu yüzden kentler kurup bir düzenli bir yaşam sürememişlerdi. Bütün avcı toplumlarda olduğu gibi, belki de çevre şartlarının çetin olmasından dolayı onlardan daha fazla bir gereklilik duyarak

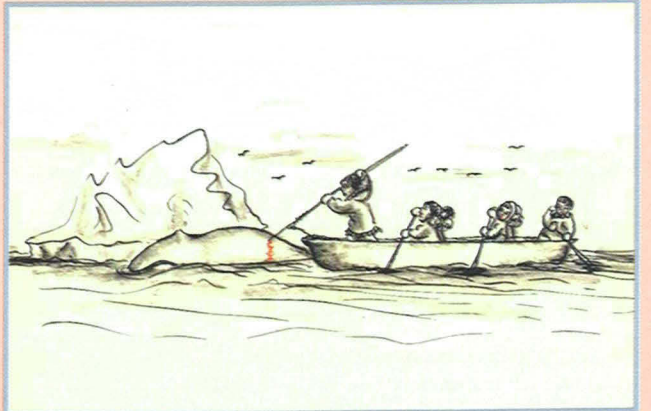
küçük gruplar halinde yaşamışlardı. Böylece grubun hayatta kalabilmesi sağlanmıştı.

Bugün onların toplumsal yapısı değişmiştir. Modern yaşamı tanıyıp öğrenen Eskimolar artık kürk ticareti yapan ticari merkezlerin çevresinde deniz kıyısı boyunca kurulmuş, yerleşik köylerde yaşıyorlar. Tüm nüfuslarının da bugün 110 bin civarında olduğu tahmin ediliyor.

Geçmişte Eskimolar yazın çadırdaki, kışın da donmuş kar bloklarından yapılmış, adına *igloo* denen buzdan evlerde yaşarlardı. Eskimo dilinde igloo ev anlamına gelir. Ulaşım araçlarıysa buz ve karın üzerinde köpeklerin çektiği kızaklardı. Günümüzde bu geleneksel yaşam tarzı kaybolmaya yüz tutmuştur. Eskimolar, beyaz adam anlamına gelen kablunat dedikleri Amerikalılar ve Avrupalılarla ilişkilerini artırmışlardır. Bugün Eskimoların birçoğu ya balıkçılık sanayisinde ya da Kutup çevresindeki askeri üslerde çalışmaktadır.

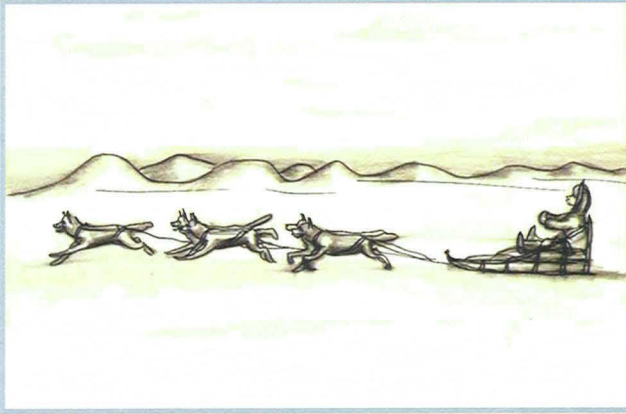
Eskimolar *Inuktitut* denen bir dil konuşurlar. Ama yine de dünyanın çeşitli bölgelerine yayılmış Eskimoların aynı dili konuşup anlayabildiğini zannetmeyin. Çünkü bu dilin

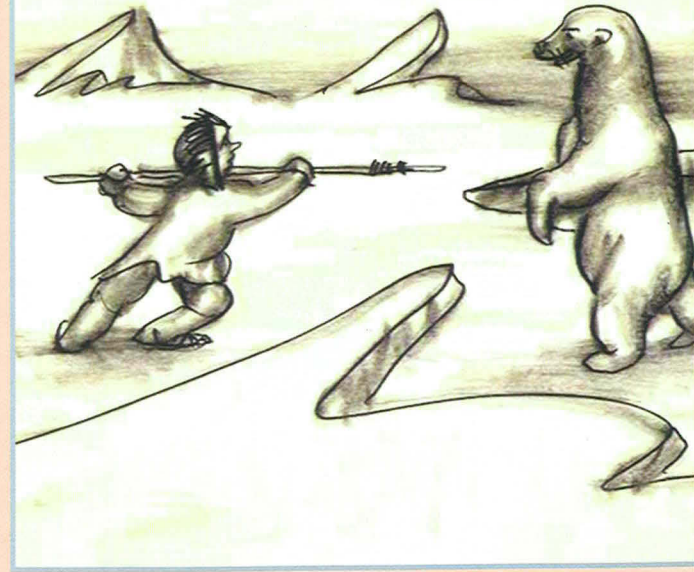
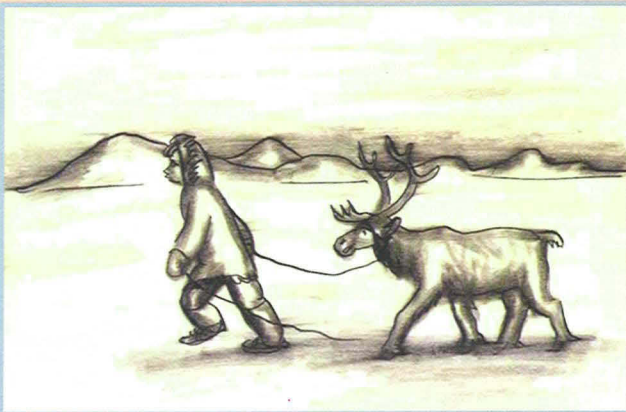
pek çok değişik lehçesi var. Dünyanın en karmaşık dillerinden biri olan bu dil aynı zamanda bir rekora sahip. Bu dilde kar kavramını anlatan birçok sözcük var. Eskimolar donmuş karı, sulu yağın karı, taze karı ve diğer kar türlerini anlatmak için farklı sözcükler kullanırlar.

Günümüzde çevreleriyle ticari ilişkiler geliştiren Eskimoların geleneksel yaşam biçimleri ve töreleri de farklılığa uğramış. Bununla birlikte geçmişte sürdürdükleri yaşam biçimi 20. yüzyıla dek sürmüştü. Bugünkü yaşamları da bu geleneksel yaşamın izlerini yoğun bir biçimde taşıyor. Sözelimi *kayak* adını verdikleri tek kişilik kanoları, onların vazgeçilmez araçlarındandır. Eskimolara balık ve fok avladıkları geçmişlerini anımsatır. Balinalar içinse *umiak* denen daha büyük kayıklar kullanılırdı.

Eskimo halkı için buzul çağı hiç bitmedi. Sert ve acımasız bir çevrede yaşayan Eskimolar

anayurtlarının zayıf kaynaklarından ellerinden geldiğince yararlanmışlardır. Bugün artık geçmişte çekilen sıkıntılar bir ölçüde hafiflemiştir. Av için ateşli silahlar kullanmaya başladılar. Bunun gibi kar otomobilleri kullanıyor ve merkezi ısıtmalı evlerde yaşıyorlar.

Eskimoların yaşadıkları yerlerden biri olan Kanada'nın kuzeyinde 23 Eskimo köyü var bugün. Bu bölgedeki Eskimoların yaşam biçimi 1960 yılından önce günümüzdekinden çok farklıydı. En çok elli kişilik küçük gruplar halinde yaşıyorlar, çadırda ya da buzdan evlerde barınıyorlardı. 20. yüzyılın başlarında Eskimolar ateşli silah ve motorlu tekne gibi gelişmiş araçlar almak için bölgedeki yerel şirketlerle tilki kürkü alışverişine girişmeye başlamışlardı. Bunun sonucu acı oldu. Karibu ve fok gibi Eskimo avcılarının geleneksel avları, aşırı avlanmadan dolayı tükenme aşamasına geldi. Öte yanda Eskimolar artık yeni tanıştıkları batının ürünlerine alışmışlardı. Bu da onları hükümetlere ve batı tarzı bir yaşama bağımlı kıldı.

1960'lı yıllarda Kanada hükümeti kendi sınırları içinde yaşayan Eskimolar için petrole ısınan prefabrik evler, okullar yaptırdı; sağlık hizmetleri sağladı. Bu yıllarda giyecek ve dondurma üretimine de başladı Eskimolar. Bu da onların gelirlerini çeşitlendirdi.

Bir kez daha yineleyelim, Eskimolar artık eskisi gibi bir yaşam sürmüyorlar. Buna karşın geçmişin izlerinden tümüyle sıyrılmış da değiller. Küçük yerleşim merkezlerinde erkekler yıl boyunca avcılık ve balıkçılıkla uğraşıyor, bulundukları yerden 150 kilometre ötelere dek ulaşabiliyorlar. Ama ne olursa olsun onlar hâlâ kuzeyin, göz alabildiğine uzanan karlı ülkenin çocukları...

Gökhan Tok